

Sirdaryo tuman axborot- kutubxona markazi
axborot-bibliografiya xizmati

O‘zbekiston xalq yozuvchisi

O‘tkir Hoshimov

tavalludining 82 yilligiga bibliografik qo‘llanma

2023-yil

O‘tkir Hoshimov 1941-yilning 5-avgustida Toshkent viloyatining Zangiota tumani Do‘mbirobod mavzeida tavallud topdi. Bolaligi urush qiyinchiliklari, muhtojliklari davrida kechgan. 1958-yilda o‘rta maktabni bitirib, Toshkent Davlat universiteti jurnalistika bo‘limining avval sirtqi, so‘ngra kunduzgi bo‘limida o‘qib, 1964-yilda tugatadi. 1959- 1960-yillarda “Temir yo‘lchi”, 1960-yilda hozirgi “O‘zbekiston ovozi”, 1960-1982-yillarda “Toshkent haqiqati”, “Toshkent oqshomi”, 1982-1983-yillarda G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyotida, 1985-1995-yillarda “Sharq yulduzi” jurnaliga bosh muharrir va 1995-yildan 2004-yilgacha O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Matbuot va axborot qo‘mitasi raisi sifatida faoliyat ko‘rsatib keldi.

Keyinchalik “Teatr” jurnalida muharrirlik qildi. O‘tkir Hoshimov o‘z ijodini she‘r va ocherklar yozishdan boshladi. 1962-yilda uning “Po‘lat chavandozlar” ocherklar to‘plami bosilib chiqdi. Shundan keyin uning birin-ketin hikoya, qissa va romanlari kitobxonlarning qo‘liga borib tegdi.

Uning ilk qissasi “Cho‘l havosi” (1964) adabiy jamoatchilik tomonidan iliq qarshi olindi. Atoqli adib Abdulla Qahhor bu qissa haqida o‘sha paytda juda yaxshi fikr bildirgan. O‘tkir Hoshimovning bu qissasiga yozgan oq yo‘lida u “Birdan lov etib alanga bilan boshlangan ijodning kelajagi porloq bo‘ladi”, - deb bashorat qilgan edi. Shu asardan yozuvchining izlanish va mashqlar davri boshlandi.

Adib ijodidagi ilk qadamlaridayoq inson ma’naviyati, ruhiyati, hissiyoti, qalb haqiqati tadqiqotchisi sifatida ko‘ringan edi. Roman, qissa, hikoyalarida so‘z san’atining azaliy bosh muammosi - inson taqdiri va qalbining badiiy tahlili ham mavjud edi. Muallif dolzarb ijtimoiy muammolar talqini bilan yondosh holda ko‘p o‘rinlarda personajlar ruhiyatidagi g‘oyat nafis jarayonlarni san’atkorona ifoda etardi. “Cho‘l havosi”, “Muhabbat”, “Nigora”, “Shamol esaveradi” nomli hikoya va qissalar shundan dalolatdir.

Keyinroq u dolzarb, ijtimoiy muammolar talqiniga ko‘proq moyillik bildirib, ayni zamonda bevosita ma’naviyat, ruhiyat tahliliga bag‘ishlangan

asarlari ustida ish olib bordi. Yozuvchining shu yo‘nalishdagi “Qalbingga quloq sol” (1973), ayniqsa, “Bahor qaytmaydi” (1970), “Dunyoning ishlari” (1982) qissalari unga katta shuhrat keltirdi. “Bahor qaytmaydi” (1970) qissasida yozuvchi iste’dodli, biroq uning qadriga yetmagan, ulug‘ maqsadlardan mahrum xudbin yigitning tanazzul tarixini, ruhiyma’naviy inqirozini san’atkorona tahlil etib berdi. Bundan adibning haqiqiy ijod yo‘liga kirganligini ko‘ramiz.

O‘tkir Hoshimov asardan-asarga o‘tib bordi. Unda nafosat tuyg‘usi behad kuchli. Hatto u aldangan odamning ma’naviy inqirozi, fojeasi, halokati tasvirida ham shu tuyg‘usini saqlab qoladi. Ayniqsa, u yaxshi, oliyjanob, ma’naviy barkamol odamlar qalbi tahlilida o‘zini nihoyatda erkin his etadi. Uning ijobiy qahramonlari aksari go‘dakday beg‘ubor, nafosat tuyg‘usiga boy, hissiyotli, o‘ta ta’sirchan odamlardir. Yozuvchi ijodiga xos liro-romantik tarona uning “Dunyoning ishlari” qissasida eng baland pardalarda jarangladi. Bu asar ona haqidagi, ona qalbining cheksiz sahovati to‘g‘risidagi o‘ziga xos qasidadir. Asardagi Ona - farzandi, uning oromi, baxti uchun jonini, jahonini berishga tayyor.

U ming-minglab o‘zbek onalarining timsoliga aylandi. Har bir o‘zbek kitobxonida unda o‘z onasining qandaydir fazilatini topgandek bo‘ladi. Qissadagi “Alla”, “Oq marmar, qora marmar” kabi novellalarda onaning farzandi qalbida qoldirgan armonlari haqida o‘tkir yozilgan. Kishi bularni o‘qir ekan, tasvirdan ko‘ngli allanechuk bo‘lib ketadi. O‘tkir Hoshimovning “Oq kamalak” to‘plami ham hayotiy muammolar, to‘g‘rirog‘i, turmush tashvishlari to‘g‘risida bahs yuritadi.

Yozuvchining birinchi romani – “Nur borki, soya bor” 1977 yili nashr qilindi. Roman chiqishi hamono turli fikr-mulohazalarga sabab bo‘ldi. Asarda ko‘pgina hayotiy, muhim ahamiyatga ega muammolar ko‘tarilgan edi. Bular azaldan kishilik jamiyatining falsafasi bo‘lmish “nur” va “soya”lar orasidagi kurash, tortishuv fonida yoritiladi. Asar o‘z davrida adabiy tanqidchilik tomonidan iliq kutib olindi, unga munosib baho berildi, faqat romanga keskin to‘qnashuvlar va kolliziyalar yetishmasligi qayd qilindi. Bundan tashqari, O‘tkir Hoshimov O‘rta Osiyo respublikalarining qator teatrlarida namoyish qilingan “To‘ylar muborak”, “Sizdan ugina, bizdan bugina”, “Inson sadoqati”, “Qatag‘on” kabi pesalarining muallifidir. O‘tkir Hoshimov E.Hyeminguyey, K.Simonov, A.Kuprin, O.Berggols singari yozuvchilar asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan.

Uning asarlari qardosh xalqlar va xorijiy tillarga tarjima qilingan. Ijodkor 80-yillar o‘zbek publisistikasi rivojiga salmoqli hissa qo‘shgan adiblardan biridir. Uning odob-ahloq, ma‘naviy olam, milliy qadriyatlar, sho‘ro davri adolatsizliklarini dadil yoritgan ocherk va teleko‘rsatuvlari bu davrning barkamol mevalaridir.

Muallifni endi kundalik dolzarb ijtimoiy masalalar emas, ko‘proq azaliy ma‘naviy muammolar, inson taqdiri, uning qalbi jumboqlari qiziqtiradi. Bu narsa "Ikki eshik orasi" romanida ayniqsa, ravshan ko‘rindi. Bu bilan adib ijodiy yo‘lining yetuklik bosqichi boshlandi. Yozuvchining “Ikki eshik orasi” romani ham kitobxonlar tomonidan iliq kutib olindi. Roman 1986 yilning eng yaxshi asarlaridan deb topilib, Hamza nomidagi respublika Davlat mukofotiga sazovor bo‘lgandi. “Ikki eshik orasi”

romanida o‘z davrining muhim muammolari qalamga olindi, o‘sha yillar voqeahodisalariga munosabat bildirildi.

Romanning asosiy qahramonlari ikkinchi jahon urushi og‘irliklarini yelkasida ko‘targan, unda mardona g‘olib chiqqan kishilardir. Umuman olganda, romanda butun jamiyat kishilarining urush davridagi fidokorligi o‘zining badiiy ifodasini topgan. Roman qahramonlaridan biri Muzaffar - urush davrida muayyan qiyinchiliklarni boshidan kechirgan, 70-yillarga kelib farovon turmushga erishgan Yoshlarning timsoli tarzida beriladi. Romanning sarlavhasidan tortib, deyarli butun mazmunigacha yozuvchi jiddiy falsafiy ma‘no yuklashga intilgan. Xususan, u “Ikki eshik orasi” deganda inson umrini, ya‘ni tug‘ilgandan o‘lgungacha bosib o‘tgan yo‘lni ko‘zda tutadi.

Muallifning g‘oyaviy falsafasiga ko‘ra bu yo‘l juda 4 murakkab va ziddiyatli bo‘lib, uni muvaffaqiyat bilan bosib o‘tishi uchun insondan katta matonat, iroda, bilim va jasorat talab qilinadi. Asardagi ko‘pchilik qahramonlar, xususan, Oqsoqol, Qora amma, Robiya, Shomurod, Kimsan huddi shunday jasoratli va ruhan boy kishilar bo‘lib, ko‘p jihatdan yozuvchining g‘oyaviy maqsadini ta’sirchan ifodalashga xizmat qilgan. Muallif falsafasiga ko‘ra o‘z umrini sharaf bilan bosib o‘tmog‘i uchun insondan katta matonat va jasorat talab qilinishining sababi shundaki, u o‘z hayoti davomida og‘ir kurashlar girdobidan, yengib bo‘lmas to‘siqlardan o‘tishga majbur bo‘ladi. Asarda huddi shunday inson hayotining to‘siqlari, illatlari sifatida Umar zakonchi, Ra‘no, Zuhra kabi shaxslar timsoli yaratilgan bo‘lib, ular romandagi kurashlar, to‘qnashuvlar, ma‘naviy ixtiloflar keskinligini, tarangligini oshirishga imkon tug‘dirgan. Hayotdagi

illatlarga qarshi ayovsiz o‘t ochish istagi O‘tkir Hoshimovni “Ikki eshik orasi” romanidan keyin tadrijiy ravishda hajviyotga murojaat qilishga olib keldi. Oqibatda uning “Ikki karra ikki – besh” qissasi maydonga keldi. Yozuvchining ilgarigi asarlarida ahyon-ahyonda hajviyot uchrab turar edi. “Ikki karra ikki – besh” qissasi esa, ulardan butunicha hajviy uslubda yozilganligi bilan farq qiladi. Hajviyot tig‘ini hayotdagi martabali kishilarga, katta rahbarlarga, xususan, raislarga qaratgani va ularning ma’naviy tubanligini ro‘yi-rost fosh qilishga intilgani bilan yozuvchi qissaning ko‘p sahifalari ta’sirchan va qiziqarli bo‘lib chiqishiga erishgan. Faqat dalillash san’atining yetishmaganligi va ayniqsa, raisning o‘g‘li o‘z otasiga qarshi keskin kurashga kirishishi yaxshi asoslanmaganligi sababli qissa 80-yillar o‘zbek hajviyotidagi sezilarli hodisa darajasiga ko‘tarilmay qoldi.

Yuqorida tilga olingan so‘nggi ikki asarida O‘tkir Hoshimovning inson ma’naviy olamini, psixologiyasini teran tahlil qilish mahorati ancha oshganligi aniq-ravshan sezilib turadi. Bunda yozuvchi turli-tuman vositalar

qatorida qahramonlarning dil izhorlaridan, ichki monologlaridan unumli foydalangan. Ichki monologlar qo‘llashda yuqoridagi asarlarda boshlangan usuldan yozuvchi “Tushda kechgan umrlar” romanida yanada ustalik bilan foydalandi. “Tushda kechgan umrlar” romanida voqealar qamrovi juda keng: 30-yillarning mash‘um “qatag‘on” qilish manzaralari, 80-yillarda Afg‘oniston urushi lavhalari, shu yillarda sodir bo‘lgan “o‘zbek ishi” mojarolari. Bu uchta yirik, juda katta hajmli voqealarni bir-biri bilan bog‘lashda, ular orasiga “biriktirish nuqtasini” topishda muallif ichki monologdan unumli foydalanadi. Romandagi Rustam, Shahnoza kabi qahramonlar ruhiy olamining talqini huddi shunday xulosa chiqarishga imkon beradi.

Faqat roman kompozitsiyasining nomukammalligi uning adabiyotda juda katta hodisa darajasiga ko‘tarilishiga halaqit bergandek tuyuladi. Kompozitsiyadagi tarqoqlik, ayniqsa, Rossiyadan yuborilgan kishilar hayotiga, faoliyatiga bog‘liq voqealarning, tafsilotlarning asosiy syujet chiziqlariga uzviy bog‘lab yuborilmaganida yaqqol seziladi. Shunga qaramay, yozuvchining so‘nggi asarlari O‘tkir Hoshimovning hozirgi o‘zbek nasridagi sermahsul ijodkorlardan biri darajasiga ko‘tarilganligidan guvohlik beradi. O‘tkir Hoshimovga samarali ijodiy mehnati uchun 1991-yili “O‘zbekiston xalq yozuvchisi” faxriy unvoni berilgan. U “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni bilan ham taqdirlangan. O‘zbek adabiyoti va san’ati og‘ir judolikka uchradi. Atoqli adib, O‘zbekiston xalq yozuvchisi O‘tkir Hoshimov 2013-yil 24-may kuni 72 yoshida vafot etdi.

Adabiyotlar

Хошимов Ўткир. Севги қиссалари. [matn]: Хикоя ва қиссалар/-
Ў. Хошимов.- Тошкент: “Ўзбекистон”, 2018.-480 б.

Hoshimov O'tkir. “Ваҳор қайтмайди” [matn]: qissa/ O'.Hoshimov.-
Toshkent: “Ilm-ziyo--zakovat”,2020.-128 b.

Хошимов Ўткир. Шамол эсаверади [matn]: қисса/ Ў.Хошимов.-
Тошкент: MERIYUS, 2017.-256 б.

Hoshimov O'tkir. Ikki eshik orasi [matn]:raman/ O'.Hoshimov.-
Toshkent: “Sharq”, 2018.-624 b.

Hoshimov O'tkir “Dunyoning ishlari” [matn]: qissa/ O'.Hoshimov.-
Toshkent: “Ilmu-ziyo-zakovat”, turkimi.

Xoshimov Otkir. Turmushning to'rt tirtgagi [matn]: qissa/
O'.Xoshimov.-Toshkent: “MERIYUS” XHMK,-2015-424 b.

Hoshimov O'tkir. Tushda kechgan umrlar [matn]:raman/
O'.Hoshimov.-Toshkent: “Ilmu-ziyo-zakovat”, 2019.-240 b.

Hoshimov O'tkir. Daftar hoshiyosidagi bitiklar [matn]: hikoya/ O'.
Hoshimov.- Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matabaa ijodiy
uyi, 2019.-296 b.

Hoshimov O'tkir. Urushning so'nggi qurboni [matn]: hikoyalar/ O'.
Hoshimov.-Toshkent: Ziyonashr nashriyoti, 2020.-144 b.

O'tkir Hoshimov, Tog'oy Murod [matn]: qissa / Luqmon Bo'rixon.-
Toshkent: “O'zbekiston nashriyoti”, 2022.-536 b.

Vaqtli davriy nashrlarda

Sodiqova Rano. Kitobxon bo‘laylik hamkasblar: [O‘tkir Hoshimov]
/ B. Sodiqova // Ma’rifat.-2021.-15 dekabr.

Mirzabekova Ma’rifat/ Daftar hoshiyosidagi bitiklarni o‘qiganmisiz:
[O‘tkir Hoshimov] / M. Mirzabekova // Ma’rifat.-2021.-3 noyabr .- b.7.

Хошиов Ўткир. Дафтар хошиёсидаги битиклар китобидан:
[Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Хошимов таваллудининг 80 йилиги
] / Ў.Хошимов // Kitob dunyosi.-2021.-22 декабрь.

To‘raboyeva Z. “Dunyoing ishlari” ni o‘qisam, buvim yodimga
tushadi: [O‘tkir Xoshimov] /Z. To‘raboyeva // Ma’rifat.-2022.-18 may.-
b.7.

<https://tafakkur.net/otkir-hoshimov.haqida>

